

УДК 621.87

І.Б. Гевко, к.т.н.

І.Я. Новосад, інж.

Тернопільський державний технічний університет ім. І.Пулюя

РОЗМІРНИЙ АНАЛІЗ КУЛЬКОВОГО ШАРНІРНОГО З'ЄДНАННЯ СЕКЦІЙ ГІПЕРБОЛІЧНОГО ШНЕКА

Наведено розрахунок розмірного ланцюга кулькового шарнірного з'єднання секцій гіперболічного шнека. Визначено величини допусків в ланках кулькового механізму робочого органу із застосуванням доцільних фінішних операцій їх виготовлення.

Вступ. Гвинтові конвеєри отримали широке використання в різних галузях промисловості, сільського господарства, харчової та переробної промисловості тощо. Вони переміщують сипкі, кускові, в'язко-пластичні та рідкі суміші. Широко використовуються комплексні гвинтові транспортно-технологічні механізми (ГТТМ) для виконання різних операцій у поєднанні з транспортними. Внаслідок простоти їх конструкції, зручності в експлуатації і великої надійності отримали широке використання в народному господарстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням характеристик гнучких гвинтових робочих органів (ГРО) і технології їх виготовлення присвячені роботи ряду авторів [1], [2], [3], однак цілий ряд питань залишається невирішеним. Особливо це стосується відпрацювання цих конструкцій на технологічність з точки зору збільшення крутильної жорсткості і проведення розмірного аналізу секцій гіперболічного шнека.

Робота виконується в рамках пріоритетних напрямків розвитку науки і техніки "Новітні та ресурсозберігаючі технології в промисловості, енергетиці та агропромисловому комплексі" на 2002...2006 роки.

Постановка проблеми. Тому однією з основних задач на стадії проектування є проведення розмірного аналізу кулькового шарнірного з'єднання секцій гіперболічного шнека і розроблення ГРО підвищеної крутильної жорсткості відповідно підвищеної надійності довговічності.

Виклад основного матеріалу. На рис.1 зображена схема вузла кріплення секцій гнучкого шнека через півмуфту 1 за допомогою поводка 3 і 4-х кульок.

Крутний момент секції шнека передається через поводок 3, кульками 2 на корпус півмуфти 1.

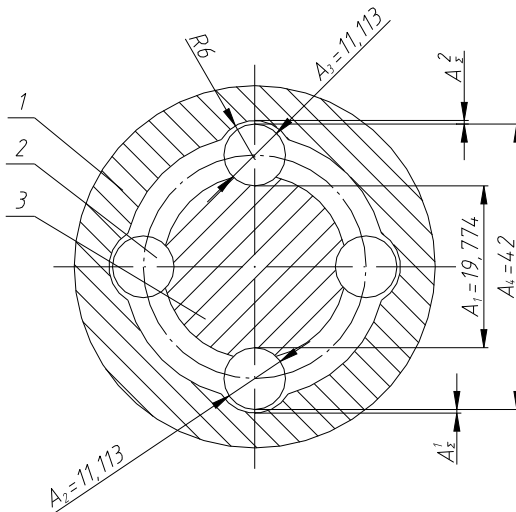

Рис. 1. Розрахункова схема вузла кріплення секції шнека

Згідно зі службовим призначенням вузла вимагається, щоб зазор між кульками 2 і пазами 1 був у межах 0,05–0,15 мм. Це зумовлено можливістю вільного ковзання кульки в гнучкому шнеку під час його обертання.

Задачу вирішуємо відповідно до рекомендацій розрахунку лінійних розмірних ланцюгів методом повної взаємозамінності [4].

У даній конструкції вихідними є дві ланки A_{Σ}^1 і A_{Σ}^2 . Для можливості складання конструкції з двома взаємоперпендикулярними фіксуючими елементами (2 пари кульок), радіусні пази у півмуфті необхідно виконувати більшими $R6$, ніж діаметри кульок ($\varnothing 11, 113$). У цьому випадку отримаємо самоустановлювану конструкцію поводка з кульками, і зазор протилежно розміщених кульок можна сумувати, тобто:

$$A_{\Sigma} = A_{\Sigma}^1 + A_{\Sigma}^2 = 0 - 0,3 \text{ мм}, \quad (1)$$

де $A_{\Sigma}^1, A_{\Sigma}^2$ – відповідно зазори між кульками і корпусом пів-муфти 1; A_{Σ} – розмір замикаючої ланки розмірного ланцюга.

Приймаємо номінальний розмір цього зазору $A_{\Sigma} = 0$. Тоді згідно з завданням

$$\begin{aligned} [A_{\Sigma_{\max}}] &= 0,3 \text{ мм;} \\ [A_{\Sigma_{\min}}] &= 0 \text{ мм.} \end{aligned} \tag{2}$$

Верхнє відхилення (ΔS) вихідної ланки складає:

$$[\Delta S_{\Sigma}^e] = +0,3 \text{ мм.} \tag{3}$$

Нижнє відхилення ($\Delta \delta$) вихідної ланки складає:

$$[\Delta \delta_{\Sigma}] = 0 \text{ мм.} \tag{4}$$

Середнє відхилення (Δc) вихідної ланки складає:

$$[\Delta c_{\Sigma}] = \frac{0,3 + 0,0}{2} = 0,15 \text{ мм.} \tag{5}$$

Допуск $[\delta_{\Sigma}] = 0,3 \text{ мм.}$

Відповідно до рис. 1 встановлюємо ланцюг розмірів, які впливають на зміну замикаючої ланки (у даному випадку зазору A_{Σ}): A_1, A_2, A_3, A_4 .

Даний ланцюг можна рахувати як такий, що складається із мінімального числа ланок (принцип найменшого ланцюга), оскільки вони рівні числу деталей, що беруть участь своїми розмірами в розмірному ланцюгу.

Складаємо розрахункову схему розмірного ланцюга (рис. 2).

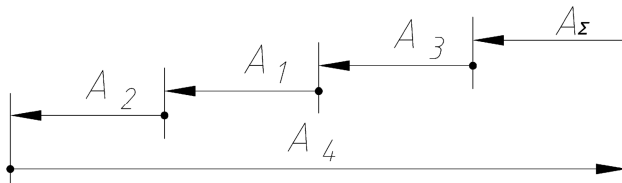

Рис. 2. Розрахункова схема розмірного ланцюга

Збільшуючою в даному випадку є ланка A_4 , інші ланки ланцюга – зменшуючі.

Припущення: оскільки кульки в даній конструкції застосовуються від підшипників і точність їх виготовлення на порядок вища від точності всіх інших ланок ланцюга, то допуском ланок A_2 і A_3 нехтуємо.

Складаємо рівняння розмірного ланцюга, використовуючи формулу [4]:

$$A_{\Sigma} = \sum^m A_{зб} - \sum^n A_{зм}, \quad (6)$$

де m, n – число збільшуючих і зменшуючих ланок відповідно; $A_{зб}$, $A_{зм}$ – номінальні значення збільшуючих і зменшуючих ланок відповідно розмірного ланцюга.

Звідси величину замикаючої ланки можна визначити із залежності:

$$A_{\Sigma} = A_4 - (A_1 + A_2 + A_3). \quad (7)$$

Підставивши числові значення складових рівняння (7), отримаємо:

$$|A_{\Sigma}| = 42 - (11,113 + 11,113 + 19,774) = 0.$$

Розрахуємо допуски складових ланок розмірного ланцюга способом однієї степені точності за формулою [4]:

$$a_c = \frac{|\delta_{\Sigma}|}{\sum_1^{m+n} i} = \frac{|\delta_{\Sigma}|}{\sum_1^{m+n} (0,45\sqrt[3]{Du} + 0,01Du)}, \quad (8)$$

де $|\delta_{\Sigma}|$ – допуск вихідної ланки розмірного ланцюга;

$D_u = \sqrt{D_{\min} \cdot D_{\max}}$ – середнє геометричне відхилення інтервалу розмірного, мм;

$$D_{u1} = \sqrt{42 \cdot 11,113} \approx 21,6 \text{ мм};$$

$$D_{u2} = \sqrt{19,774 \cdot 11,113} \approx 14,8 \text{ мм}.$$

Підставивши значення вище наведених параметрів у рівняння (8), отримаємо:

$$\begin{aligned} a_c &= \frac{300}{(0,45\sqrt[3]{21,6} + 0,01 \cdot 21,6) + (0,45\sqrt[3]{14,8} + 0,01 \cdot 14,8)} = \\ &= \frac{300}{1,27 + 1,11} = 126. \end{aligned}$$

Таке число одиниць допуску відповідає приблизно 11 квалітету точності даної системи допусків і посадок. Приймаємо, що з технологічної точки зору середня точність є доцільною.

Таким чином, допуски згідно з висновками (8) приймаємо:

$$\delta_1 = 0,12 \text{ мм}; \quad \delta_4 = 0,12 \text{ мм}.$$

Перевіряємо правильність позначення допусків складових ланок:

$$\delta_{\Sigma} = 0,12 + 0,12 + 0 + 0 = 0,224 \neq |\delta_{\Sigma}| = 0,3 \text{ мм}, \quad (9)$$

звідки виходить, що допуски на розміри A_1 , і A_4 можна збільшити. Оскільки виготовлення лунок у поводку 3 (рис. 1) технологічно важче, резерв допуску у $0,3 - 0,26 = 0,06$ мм переносимо для розміру A_1 , тобто з умовою уточнення, отримаємо:

$$\delta_1 = 0,18 \text{ мм}; \delta_4 = 0,12 \text{ мм}.$$

Встановлюємо допустимі відхилення складових розмірів, виходячи із економічної точності виготовлення по можливій фінішній стадії їх виготовлення заносимо в табл. 1.

Таблиця 1

Рекомендовані фінішні технологічні операції для виготовлення з'єднувальних ланок секцій гнучкого іншека

№ з/п	Позначення ланок	Доцільні фінішні технологічні операції	Розміри і відхилення	Примітка
1	A	Складання	$0^{+0,3}$	За умовою задачі
2	A_1	Зенкерування (фрезерування) спец. сферичним інструментом в спец. пристрої з упором інструмента по вісі обробки	$19,774_{-0,18}$	$19,77_{-0,18}$
3	A_2, A_3	Використання кульок підшипника	$11,113$	По допущенню
4	A_4	Протягування спеціальною протяжкою або фрезерування на верстаті з ЧПК	$42^{+0,12}$	Згідно з розрахунком

Якщо залежна ланка вибрана із числа збільшуючих ланок ланцюга, її відхилення визначається за такими формулами [4]:

$$\Delta_{cx.zb} = \sum^n \Delta_{cx.zm} - \sum^{m-1} \Delta_{cx.zb} - [\Delta_{c\Sigma}]; \quad (10)$$

$$\left. \begin{aligned} \Delta S_{x.zb} &= \Delta_{cx.zb} + \frac{1}{2} \delta_x \\ \Delta I_{x.zb} &= \Delta_{cx.zb} - \frac{1}{2} \delta_x \end{aligned} \right\} \quad (11)$$

Звідси:

$$\Delta_{c4} = \Delta_{cx} = (0 + 0 - 0,09) + 0,15 = +0,06 \text{ мм}. \quad (12)$$

Граничні відхилення $A_x = A_4$;

$$\Delta S_4 = +0,06 + \frac{1}{2} \cdot 0,12 = +0,12 \text{ мм}; \quad (13)$$

$$\Delta I_4 = +0,06 - \frac{1}{2} \cdot 0,12 = 0 \text{ мм}. \quad (14)$$

Отримане відхилення розміру $A_4 = 42^{+0,12}$.

Визначені розміри заносимо в табл. 1.

Правильність визначення граничних відхилень перевіряємо за формулами [4]:

$$\Delta_{c\Sigma} = \sum^m \Delta_{c.зб} - \sum^n \Delta_{c.зм};$$

$$\Delta S_\Sigma = \Delta_{c\Sigma} + \frac{1}{2} \delta_\Sigma;$$

$$\Delta I_{x.зб.} = \Delta_{c\Sigma} - \frac{1}{2} \delta_\Sigma.$$

Звідси:

$$\begin{aligned} \Delta_{c\Sigma} &= \Delta_{c4} - (\Delta_{c1} + \Delta_{c2} + \Delta_{c3}) = \\ &= +0,06 - (-0,09 + 0 + 0) = +0,15 \text{ мм}; \end{aligned}$$

$$\Delta S_\Sigma = \Delta_{c\Sigma} + \frac{1}{2} \delta_\Sigma = +0,15 + \frac{1}{2} 0,3 = 0,3 \text{ мм};$$

$$\Delta I_{x.зб.} = \Delta_{c\Sigma} - \frac{1}{2} \delta_\Sigma = +0,15 - \frac{1}{2} 0,3 = 0 \text{ мм}.$$

Тобто граничні складові відхилення ланок секцій гнучкого гвинтового конвеєра встановлено правильно.

Висновки. На основі проведеного розмірного аналізу кулькового шарнірного з'єднання секцій гіперболічного шнека можна зробити наступні висновки:

1. Наведена методика розрахунку розмірного ланцюга секцій гнучкого гвинтового конвеєра підвищеної крутильної жорсткості.

2. Визначено величини допусків у з'єднаннях кулькового механізму гнучкого гвинтового конвеєра і фінішні операції їх оброблення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Григорев А.М. Винтовые конвейеры. – К.: Вища школа, 1972. – 182 с.
2. Герман Х. Шнековые механизмы в технологиях ФРГ. – 1975.
3. Гевко Б.М. Технология изготовления спиралей шнеков. – Львов: Вища школа, 1986. – 186 с.
4. Допуски і посадки: Справочник. В 2-х ч. / Под. ред. В.Д. Мягкова. – Л.: Машиностроение, Ленинградское отделение, 1978. – С. 545–1032.
5. Деклараційний патент України № 7812. Гнучкий гвинтовий робочий орган соковитискача / Гевко І.Б., Комар Р.В., Новосад І.Я. та ін. – Бюл. № 7, 2005.

ГЕВКО Іван Богданович – кандидат технічних наук, Тернопільський державний технічний університет ім. І.Пулюя.

Наукові інтереси:

– технологія машинобудування.

НОВОСАД Іван Ярославович – інженер Тернопільського державного технічного університету ім. І.Пулюя.

Наукові інтереси:

– технологія машинобудування.

Подано 16.02.2006